

N:o 17.

Ank. till Riksd. Kansli d. 24 Febr. 1872. kl. 3 e. m.

*Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen, i fråga om berg-
verkstiondens upphörande; Gifven Stockholms Slott den 16
Februari 1872.*

Uti skrifvelse den 5 Juni 1866 hafva Rikets då församlade Ständer underdånigst förmålt, hurusom hos dem särskilda framställningar blifvit gjorda angående upphörande af all tionde å tillverkningar af metaller eller andra mineralrikets alster, der dessa tillverkningar icke voro i besittning af särskilda förmåner eller privilegier; varande till stöd för dessa framställningar hufvudsakligen andraget: att, sedan dåmera stångjernstillverkningen inom hela riket samt tackjernstillverkningen utom de privilegierade bergslagera blifvit från tionde eller produktionsskatt befriade, konsekvensen fordrade, att andra metalltillverkningar, som ej voro i besittning af särskilda förmåner, komme i åtnjutande af en dylik befrielse; att då, enligt Kongl. Förordningen den 20 September 1859, alla verk och inrättningar, som af sågo förädling eller tillgodogörande af mineralrikets alster, förklarats vara att anses såsom fabriker, enahanda beskattningsgrund för samtliga dessa verk och inrättningar borde tillämpas; att emellertid de så kallade ädlare verken betungades hårdare än andra verk och inrättningar, i det de, utom erläggande af bevilling i mån af inkomst, tillika måste, oberoende af huruvida någon inkomst erhöles, utgöra grundskatt eller tionde; samt att, hvad koppertillverkningen beträffade, bibehållandet af produktionsskatten för denna handtering icke väl öfverensstämde med nu gällande tulltaxa, enligt hvilken *all* utförelstull, således äfven å malm, upphört, hvaraf följden kunde i allmänhet blifva, hvad redan undantagsvis inträffat, att, till undgående

Bih. till Riksd. Prot. 1872. 1 Saml. 1 Afd. 8 Häft.

af den dryga produktionsskatten, den råa malmen eller den första produkten af smältningen till utlandet utfördes och der förädlades, samt att landet såmedelst ginge i mistning af icke ringa arbetsförtjenst.

Och som Rikets Ständer, hvilka, vid pröfningen af dessa framställningar, ansett olämpligheten och obilligheten af produktionsskatter i allmänhet icke vara ringaste tvifvel underkastad, i följd deraf funnit att bibehållandet af en sådan beskattning, der den egde rum, icke borde ifrågakomma, der ej särskilda förhållanden påkallade undantag från den i Bevillningsförordningen uttalade jemlikhetsgrundsats; att dock i förevarande hänseende sådana särskilda förhållanden icke saknades, i det nemligen flera af de s. k. ädlare verken, hvarmed här förstodes ej allenast sådana, der ädlare metaller frambringades, utan äfven de verk, som afsåge tillgodogörande af andra mineralrikets alster med undantag af jernet, vore gynnade med privilegier och förmåner af icke ringa värde, i hvilka fall, ehvad än kunde sägas om lämpligheten af den nuvarande produktionsskatten, likväl sjelfva beskattningsåtgärdens rättmätighet ej kunde förnekas, så länge de förmåner, för hvilka skatten vore att anse såsom en årlig ersättning, ännu kvarstode, och att alltså en fullständig utredning i fråga om de privilegier och särskilda förmåner, af hvilka de olika verken kunde vara i besittning, erfordrades, innan frågan om tiondeskattens upphörande afgjordes, så hafva Rikets Ständer i underdånighet anhållit, det Kongl. Maj:t täcktes låta inheunta de för frågans utredning nödiga upplysningar samt derefter till Riksdagen aflåta nådig proposition angående upphörande af nu utgående kopparränta och tionde å tillverkningar af metaller eller andra mineralrikets alster, der dessa tillverkningar icke voro i besittning af privilegier eller särskilda förmåner.

Sedan med anledning häraf Kommers-kollegium erhållit nådig befallning att, efter inhemtande af erforderliga upplysningar, till Kongl. Maj:t afgifva utlåtande i ämnet, har Kollegium uti underdånig skrifvelse den 15 November 1870, jemte meddelande af hvad vederbörande länsstyrelser och bergmästare uti af Kollegium infortrade yttranden anført, tillika dels på grund af undersökningar, anställda såväl i Kollegii eget arkiv, som i Kammar-kollegium, lemnat en utredning af de ännu kvarstående förmåner, hvarmed vissa bland ifrågavarande verk blifvit af staten hugnade, dels ock beträffande Rikets Ständers ofvanberörda framställning om medgifvande af befrielse från afrad för de tillverkningar hvilka åstadkommas utan tillgodonjutande af några privilegier eller särskilda förmåner, yttrat att, ehuru väl det billiga och rättvisa i medgifvandet af en dylik befrielse icke kunde förnekas, det likväl derjemte syntes vara önskvärdt, att denna befrielse kunde äfven till de verk, som voro försedda med särskilda friheter eller förmåner utsträckas, enär, utom det mindre lämpliga i bibehållandet ensamt för några få verkstäder af en särskild skatt, hvilken icke längre funnes tidsenlig eller nöjaktigt motsvara sitt ändamål, säkerligen ganska stora svårigheter skulle möta för ett billigt ordnande, i fråga om dessa verkstäder, af förhållandet emellan friheterna eller förmånerna å ena sidan och skatten å den andra; och hade Kollegium fördenskull tillstyrkt:

att tiondeskatten för tillverkningen af andra mineralrikets alster än jern, der sådan skatt, enligt nu gällande bestämmelser, vore eller borde varda åsatt, måtte icke blott afskaffas i fråga om verk, hvilka ej åtnjöte några privilegier af särskilda friheter eller förmåner, utan ock kunna för verk, försedda med dylika privilegier, upphöra mot privilegiernas indragning eller aflösande; äfvensom att, der egare eller innehafvare af verk, tillhörande sistnämnda slag, skulle vägra att privilegierna frånträda, och denna vägran befunnes utgöra hinder för nyssnämnda reglering vid verket, en uppskattning eller beräkning af värdet, å ena sidan, af privilegierna samt, å andra sidan, af den utgjorda afraden måtte, i fråga om sådant verk, för någon viss tid genom Kammar-kollegii försorg varda verkställd, för att sedermera läggas till grund för det ytterligare åtgörande härutinnan, hvartill omständigheterna kunna föranleda.

Efter emottagande af detta utlåtande har Kongl. Maj:t anbefallt Kammarkollegium att i afseende på alla de ifrågavarande verk, hvilka voro i åtnjutande af särskilda friheter eller förmåner, med undantag af Sala silfververk, vid hvilket förhållandena äro af alldeles särskild beskaffenhet, låta inhemata vederborande egares eller innehafvares yttranden om och på hvilka villkor de kunde vara villiga att, mot upphörande af den från verket utgående tionde, afstå från de af verket åtnjutna privilegierna; att derefter i afseende på dem bland berörda verk, hvilkas innehafvare förklarade sig icke vilja utan andra villkor, än tiondens upphörande, frånträda privilegierna, uppgöra en uppskattning af värdet under de 5 åren 1865—1869 å ena sidan af privilegierna och å andra sidan af den afrad, som under samma tid från verket utgått; samt slutligen att rörande de villkor, hvarunder tiondens upphörande må kunna medgifvas, gemensamt med Kommers-kollegium afgifva underdånigt utlåtande; och hafva till följd häraf Kollegierna uti underdåniga skrivelser den 13 November och 23 December 1871, med öfverlemnande af ej mindre de utaf verkens egare eller innehafvare afgifna yttranden, än ock de upplysningar om förmånerna och tionden, som inkommit, särskildt för hvarje verk afgifvit en efter länen, hvaruti verken äro belägna, uppställd redogörelse såväl för nyssberörda yttranden, som för medelbeloppet under åren 1865—1869 af de åtnjutna förmånerna och den erlagda afraden eller tionden, dervid likväl, enär ändamålet med jämförelsen emellan förmåner och tionde ansågs icke åsyfta det förflutna utan det närvarande förhållandet, hemmansräntor, der sådana förekomma bland friheterna, blifvit beräknade enligt de grunder, hvarefter grundräntor och kronotionde, enligt Kongl. Förordningen den 23 Juli 1869, från och med år 1871 och framgent skulle utgöras.

Bland de uti berörda redogörelse upptagna verk förekomma äfven dels *Hellefors* silfververk i Örebro län och dels *Garpenbergs* kopparverk i Stora Kopparbergs län. Men då, hvad angår Hellefors, der sedan år 1852 någon silfvertillverkning ej egt rum eller tionde utgått, en af verkets egare gjord ansökning om verkets nedläggande för närvarande är beroende på Kongl. Maj:ts pröfning, och,

beträffande Garpenberg, ytterligare utredning funnits erforderlig, innan frågan om tionden för detta verk kan till Riksdagens pröfning framläggas, så anser Kongl. Maj:t, som ock med afseende härå i den nädiga propositionen om statsverkets tillstånd och behof beräknat att tionde af Garpenberg likasom äfven af Sala silfververk skulle komma att för år 1873 utgå, nämnda verk böra här förbigås. Vidkommande åter de öfriga privilegierade verken, så inhemtas af omförmälda redogörelse följande förhållanden, nemligen:

Södermanlands län:

Tunabergs kopparverk i Tunabergs socken och Jönåkers härad, åtnjuter, på grund af Bergskollegii utslag den 5 Juli 1757, nyttjanderätten till Tuna bergslags allmanning med dervarande oskattlagda torp, så länge verket upprätthålles och på bergsvis drifves samt detta skogsunderstöd behöfves, likväl med den inskränkning hvartill den åtskilliga å allmanningen belägna hemman och lägenheter tillagda rättighet till skogsfång derifrån föranleder och med förbud att från allmanningen "göra någon afsalu".

Egarne till detta kopparverk hafva uti sitt den 1 sistlidne Juli afgifna yttrande hufvudsakligen anført: att koppargrufvornas bearbetande, allt ifrån den tid allmanningen till verkets understöd uppläts, under bergverksstyrelsens tillsyn och i enlighet med dess föreskrifter fortsatts och på rätt bergsvis bedrifvits med större och mindre framgång men utan afbrott; att den ringa produktionen icke egde sin grund i bristande arbete utan i minskad malmtillgång och ogynsamma tillfälligheter under grufvetrytningens fortgång; att försöksarbeten ännu alltjemt fortsattes, och detta så mycket heldre, som, enligt sakkunnige mäns utsago, förhoppningar att åter träffa ymnigare malmtillgång ingalunda saknades, utan sådan fastmera kunde med säkerhet påräknas; att det under sådana förhållanden icke kunde komma i fråga att afbryta verkets fortsatta bedrifvande och lemna åt ödeläggelse denna dyrbara grufva, hvarigenom de på den samma nedlagda ansenliga kostnader skulle uppoffras och en källa till allmän och enskild fördel utsina; att den kopparverket anslagna allmanning, hvilken enligt en af Landtmätaren Rivell år 1741 upprättad karta innehölle 8,683 tunnland, med undantag af de derå varande lägenheter, som af verkets egare icke disponerades, ånyo blifvit afmätt och å karta affattad åren 1861—1866, dervid likväl betydliga olikheter med de å ofvannämnda af Rivell upprättade karta angifna förhållanden yppats, bestående deruti, dels att åtskilliga hemman och torp nu innehade helt andra egofigurer, än Rivells karta utvisade, dels att vid sednaste afmätningen allmanningens och angränsande hemmans egor icke alltid kunnat från hvarandra särskiljas, af hvilken anledning dessa sistnämnda, der de ej varit till hemmanen inhägnade, upptagits såsom allmanningen tillhörande, dels äfven att rågångsgränsen emot Östkindis härads allmanning å Rivells

karta vore oriktig, på grund hvaraf allmänningsens ytvidd, enligt sednast upprättade karta, visade sig större, icke allenast än hvad Rivells karta angäfvö utan ock än den i verkligheten vore; att allmanningen enligt den sednaste kartan innehölle:

torp och lägenheter	843 tunnland,
duglig skogsmark	5,194 "
oduglig egorymd	2,793 "
	<hr/>
	eller sammanlagdt 8,830 tunnland,

hvertill komme för de lägenheter, som icke blifvit ånyo uppnåtta,

det å Rivells karta upptagna yttinnehåll	243 "
--	-------

hvarigenom hela ytvidden komme att utgöra 9,073 tunnland; att af de å allmanningen befintliga torplägenheter tio vore soldat- eller båtsmans-
torp, sju vore underlagde den landshöfdingen i länet på lön anslagna kungsladugården Wäderbrunn, tre tillhöriga Tuna kyrka och trettio tre disponerades af kopparverkets egare, som genom kontrakt, ställda på uppsägning, upplåtit dem åt arrendatorer, hvilka, förutom några knappt nämnvärda leveranser af spånad, aska och lingon, årligen i arrende utgjorde 320 R:dr i penningar, 30 kubikfot råg, 30 kubikfot korn och 2,695 dagsverken samt verkställde kolning af trävirke till 160 läster kol; att allmänningsens afkastning af skogsprodukter icke kunde med noggrannhet uppgifvas, enär, vid den indelning till en ordnad skogshushållning, som öfvergått såväl allmanningen som Näfveqvarns egna skogar, delar af de olika skogarne efter belägenheten blifvit sammanförda uti samma block; men att, då årsafverkningen öfver hufvud vore upptagen till 31 kubikfot på tunnlandet duglig skogsmark, den årliga afkastningen af allmanningen efter denna beräkningsgrund kunde antagas utgöra:

161,000 kubikfot eller	1,610
----------------------------------	-------

famnar, hvarifrån borde afräknas det årliga skogsbehöfvot, dels för de å allmanningen belägna omkring 27 mantal, utgörande för hvarje mantal, med hänsigt till hvad som under femårsperioden 1865—1869 blifvit utsynt. i medeltal 30 famnar byggnads- och gårdselvirke samt ved, eller tillhoppa 810 famnar, och dels för de å allmanningen varande oskattlagda lägenheter efter dels 8 och dels 5 famnar för hvarje 443 1,253

hvidan för kopparverkets behof återstode en årlig virkestillgång af	357
---	-----

famnar eller 35,700 kubikfot; att då egarne samvetsgrannt uppfyllt och uppfyllde de villkor, som vid allmänningsens upplåtande blifvit fästade, och detta understöd åt verket, enligt hvad de ansågo sig hafva ådagalagt, ingalunda vore för framtiden obehöfligt, de ock vore öfvertygade, att de vid de förunnade förmånerna skulle hafva blifvit oförändradt bibehållne, derest icke fråga blifvit väckt om en förändrad anordning med de privilegierade adlare verken i allmänhet i den syftning, att tionden skulle upphöra emot förmånernas indragning eller aflösning; men att, då förhållandet nu vore sådant, egarne funne sig böra underkasta sig den ifrågasatta förändringen på det sätt, att tionden komme att upphöra emot förmånernas billiga

aflösning i den form att, sedan skattläggning egt rum efter sådan skäligen metod, som tillförene i likartade fall blifvit tillämpad — i hvilket afseende vederbörande önskningsvis ifrågakämlt den Savolaxska skattläggningsmetodens användande — det tillåtes verkets egare att till skatte lösa såväl de af dem nu disponerade oskattlagda torpen som sjelfva allmanningen till så stor del, som vore öfrigt, sedan vederbörande hemman och lägenheter deraf fått sin tillståndiga del. Till fullständigande af dessa upplysningar är uti en från bruksegarne sedermera erhållen promemoria uppgifvet, att den arrendatorerne å torpen åliggande kolningsskyldighet i värde kunde antagas till omkring 2 R:dr pr läst, samt att verkets behållna afkastning från allmanningen hufvudsakligen eller till omkring nio tiondedelar utgjordes af kolved, hvarå värdet under de tio sista åren knappast kunde antagas uppgå till mera än 2 R:dr för famnen, och till återstoden eller omkring en tiondedel af byggnadsämnen, som icke kunde uppskattas högre än till 15 R:dr för hvarje famn, transportkostnaden oberäknad.

Vederbörande bergmästares till Kommers-kollegium afgifna berättelse för år 1861, hvori förhållandena angående denna allmanning beröras, afviker i så mätto från förestående uppgifter att, enligt samma berättelse, de å allmanningen belägna skattlagda hemmanen, af hvilka de flesta skola tillhöra Tunabergs kopparverks och Näfveqvarns jernbruks egare, utgöra sammanlagdt 28 3/4:delars mantal och de bemälda bruksegare tillhöriga lägenheter å allmanningen uppgå till ett antal af allenast 27 stycken.

Vidkommande särskildt de till kungsladugården Väderbrunn och Tuna kyrka hörande lägenheter hade, enligt hvad i Kammar-kollegium befintliga handlingar angifva, de förra blifvit af Konung Carl XI anslagna till brukande af några under Nyköpings slott och nämnda kungsladugård lydande egor och de sednare upplåtits Tuna kyrka jemlikt Kongl. Brevet den 27 Oktober 1665.

De förmåner Tunabergs kopparverk, enligt hvad här ofvan uppgifvet är, från staten åtnjuter, uppgå sammanräknade till följande värde:

penningar	320: —	
30 kubikfot råg å 2 R:dr 39 öre kubikfoten	71: 70	
30 „ korn å 2 „ 3 „ „	60: 90	
2,695 dagsverken å 89 öre stycket	2,398: 55	
för kolning af 160 laster kol å 2 R:dr per läst	320: —	3,171: 15.
357 famnar virke å 100 kubikfot å hvarje, hvaraf 35,7 famnar byggnads-		
ämnen å 15 R:dr per famn	535: 50,	
och 321,3 famnar kolved å 2 R:dr per famn	642: 60,	
		Summa R:mt R:dr 4,349: 25.

hvaremot den till en tretiondedel af tillverkningen uppgående, till statsverket in-
flutna afraden eller tionden, beräknad till värde efter försäljningspris, i medeltal
årligen utgjort:

1 centner 82 skålpund 81 ort garad koppar å 49 R:dr 53,60 per centner	90: 56,
43 skålpund 90 ort koboltmalm å 1 R:dr per skålpund	43: 90,
	<u>Summa Rmt R:dr 134: 46,</u>
från hvilket belopp dock borde afräknas utbetalda fraktkostnader med i medeltal	2: 70,
då behållna inkomsten blefve	<u>Rmt R:dr 131: 76.</u>

Östergötlands län:

Åtvidabergs kopparverk i Åtvids socken och Bankekinds härad har genom Bergs-kollegii utslag den 17 Augusti 1775 fått till Malmviks grufvas behof och nyttjande under kopparverket upplåten en del af allmanningen, Gaddstigen, innehållande, enligt en år 1776 upprättad och den 1 Februari 1777 fastställd karta, 420 tunnland, utom en å allmanningen belägen mindre sjö, "Googjöl", om 11½ tunnlands vidd.

Under anförande, att ofvannämnda allmanningstrakt, som vid förnyad afmätning år 1865 befunnits innehålla 400 tunnland 7,9 kappland, oberäknadt förberörda sjö, hvilken omfattade en ytvidd af 12 tunnland 3,7 kappland, blifvit till verket upplåten genom afhandling den 15 Juni 1774, i sammanhang med försäljningen till verkets dåvarande intressenter af den på statens bekostnad för bearbetande upptagna Malmviks koppargrufva, har verkets innehafvare i sitt den 16 sistlidne Maj afgifna yttrande sökt visa, att berörda allmanningstrakt icke kunde anses såsom någon kopparverket förunnad förmån och följaktligen icke heller borde derifrån skiljas, i händelse den verket hittills åliggande, för dess fortsatta bedrivande tryckande kopparafreden, som oafbrutet ifrån verkets uppkomst intill närvarande tid för staten utgjort en högst betydlig årlig inkomst, skulle komma att upphöra, men tillika förklarar, att han, i händelse kopparverket kunde anses vara i besittning af någon särskild förmån, vore villig frånträda densamma, så vida en sådan uppoffring bidroge till att vinna befrielse från tioude å koppartillverkningen.

Med anledning af utomförmälda yttrande hafva Kollegierna i underdånighet erinrat, att då hvarken den i Statskontoret och Bergskollegii protokoll för den 15 Juni 1774 intagna afhandling om det emellan kronan och intressenterne i Åtvidabergs kopparverk då afslutade köp om Malmviks grufva, eller Bergskollegii förberörda utslag angående upplåtelsen af ifrågavarande allmanningstrakt gäfvö anledning till det antagande, att denna upplåtelse skett till följd af något vid nämnda köp derom träffadt aftal, nyttjanderätten till merberörda del af allmanningen Gaddstigen måste anses såsom en särskild verket förunnad förmån.

Om ifrågavarande allmanningstrakts afkastning föreligga tvänne olika uppgifter, af hvilka den ena, som lemnats på bruksinnehafvarens föranstaltande och bifogats hans yttrande, innehåller, att skogen under de sista fem åren endast blif-

vit anlita för kolning till ett årligt medelbelopp af omkring 350 läster, hvilkas värde på botten, sedan kolningskostnaden blifvit afräknad, icke kunde beräknas högre än till 1 R:dr 50 öre för hvarje läst, eller sammanlagdt 525 R:dr, och den andra, meddelad af jägmästaren i orten, innehåller, att årliga afkastningen, under åren 1866—1870 i medeltal utgjort 356 läster kol, ehuru skogen, äfven om densamma varit af bättre beskaffenhet än som vanligen vore förhållandet, efter vanlig beräkning ej bort årligen lemna mer än 140 å 150 läster, hvarå värdet efter ortens virkespriser kunde beräknas till 3 R:dr 50 öre för hvarje läst kol på botten. Efter denna beräkning och sedan kolningskostnaden, 1 R:dr 50 öre per läst, blifvit från- dragen, skulld den af verkets innehafvare tillgodonjutna afkastningen uppgå till 712 R:dr, och den afkastning, som med skogens bestånd vore påräknelig, till 280 å 300 R:dr årligen.

Tionden, som utgått med en tretiondedel af tillverkningen, har deremot i medeltal utgjort 760 centner 91 skålpund 60 ort garad koppar, som, försåld efter i medeltal 55 R:dr 66,356 öre per centner, uppgått till ett värde af . . . 42,354: 96, hvarifrån dock bör afräknas utbetalda fraktkostnader i medeltal . . . 345: 81, då behållningen blifver Summa R:mt R:dr 42,009: 15.

Dylta svafvel-, vitriol- och rödfärgsverk i Axbergs socken och Örebro härad. — Egaren deraf, hvilken, enligt Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 31 Januari 1868, i ersättning för de af verket förut innehafda förmåner erhållit en penningssumma af 88,587 R:dr 80 öre, ovilkorlig eganderätt till sjelfva bruket, i stället för den vilkorliga, hvarmed detsamma förut innehafts, samt rättighet att, efter den verket under nyttjanderätt dittills upplåtne Östra allmänningsens skattläggning och indelning till hemman, densamma till skatte lösa efter 6 års kronovärderingsräntor, hvad skogen, och 10 års, hvad inegorna angår, har uti den 14 sistlidne Juni afgifvet yttrande förklarat, att, som tillverkningens och i följd deraf äfven tiondens storlek årligen vore olika, han icke kunde framlägga något tillförlitligt förslag beträffande tiondens upphörande, hvarföre han ansåge rättast och bäst vara, att tionden af svafvelvitriol- och rödfärgstillverkningen fortfarande utginge.

I fråga om beskaffenheten af den eganderätt, hvarunder vederbörande bruksegare innehaft Dylta bruk före den genom berörda nådiga bref fastställda förändringen i verkets förhållande till staten, förekommer, att, sedan å kronans vägnar blifvit yrkadt, att, som Dylta bruk allt ifrån dess första anläggning varit kronans tillhörighet och icke någonsin blifvit under eganderätt afstådt, utan, såsom de för bruket från äldre tider utfärdade privilegier utvisade, allenast under nyttjande- och besittningsrätt upplåtet, det af Örebro häradsrätt för Generaladjutanten m. m. Friherre S. C. Åkerhjelm's sterbhusdelegare den 15 April 1823 meddelade fastebref å bland annat nio elftedelar i berörda bruk med dertill hörande masugn, grufvor och öfriga inrättningar jemte de till grund deraf varande köpe- och bytesafhandlingar samt uppbud, så vidt de hade afseende på svafvelbruket och grufvan med dertill lydande kronans tillhörigheter, skulld förklaras ogiltiga, så har Kongl. Maj:t,

genom dom den 7 Juni 1841, enär å kronans vägnar under rättegången icke påstådt, mindre visadt blifvit, att bruksegarne i någon mån brustit i uppfyllandet af de skyldigheter emot kronan, som jemlikt utfärdade privilegier voro med besittningsrätten till samma bruk förenade, förklarar Häradsrättens ofvannämnda fastebref giltigt, utom hvad angick svafvelgrufvan, hvilken, i likhet med grufvor i allmänhet, vore att anse såsom löseegendom, derå lagfart och fasta ej bort meddelas. Den förmån bruksegaren, enligt hvad här ofvan är anfördt, erhållit genom ovilkorlig eganderätt till bruket, kan sålunda icke anses motsvara hela dess värde, utan inskränker sig till en del deraf, hvars storlek det emellertid torde blifva svårt att bestämma.

Den vid bruket bibehållna östra allmanningen har blifvit skattlagd den 12 Augusti 1869 och indelad till tvänne hemman om sammanlagdt 1 $\frac{1}{2}$ mantal, hvilken skattläggning likväl icke ännu är af Kammar-kollegium slutligen fastställd; och som å ena sidan någon uppgift öfver de taxeringsvärden, som år 1871 må hafva blifvit hemmanen påförda, icke varit för Kollegium tillgänglig, och å andra sidan skatteköpeskillingen icke kunnat till beloppet bestämmas, förr än hemmanens räntor blifvit i laga ordning fastställda, hafva Kollegierna för närvarande saknat erforderlig ledning för bedömande af värdet å den förmån, som genom bruksegarens rätt till skatteköp af omförmälda hemman må anses honom tillgodokomma.

Den enda af de förmåner bruksegaren nu innehar, som för närvarande kan i penningvärde uppskattas, är således ofvannämnda till honom utbetalda penningesumma, hvaraf årliga afkomsten, beräknad efter fem för hundra, utgör 4,429 R:dr 39 öre.

Beträffande åter beräkningen af den tionde, som från detta verk utgått; äfvensom värdet deraf, förekommer, att tionden före år 1869 utgick med en tiondedel af hvad som tillverkades och fick lösas efter ett gammalt lågt kronovärde, hvaremot densamma från och med sistnämnda år och framgent utgöfes in natura med en tretiondedel af tillverkningen.

Då tiondens belopp och värde under ett enda år icke lemna någon tillförlitlig grund för bedömande af verkets produktionsförmåga i allmänhet, hafva Kollegierna, enär, så vidt tillgängliga handlingar upplysa, efter den af Kongl. Maj:ten den 31 Januari 1868 fastställda reglering icke inträdt någon annan nämnvärd förändring i produktionen, än att under år 1870 svafveltillverkning icke varit bedrifven, hvaremot rödfärg och vitriol tillverkats till så mycket större belopp, så att tillverkningen i sin helhet, bedömd efter de pris hvartill de båda sistförflutna årens tionde blifvit försäld, i värde ungefärligen motsvarar tillverkningen för år 1869, foreställt sig, att äfven för beräknaude af detta verks tionde förhållandena under åren 1865—1869 böra läggas till grund, likväl så att endast tretiondedelen af tillverkningen under denna tid dervid såsom tionde upptages. I saknad af uppgifter om

hvad de vid Dylta under åren 1865—1868 åstadkomna produkter vid försäljning betingat, hafva jämförelser blifvit anställda med de pris, hvartill tionden af svafvel, vitriol och rödfärg vid andra verk under den ifrågakomna femårsperioden blifvit försäld; och som häraf visar sig, att de mindre betydliga prisskilnader, som egt rum i afseende på svafvel och vitriol, endast kunna anses såsom tillfälliga, hafva Kollegierna ansett de pris, hvartill 1869 års tionde af dessa produkter från Dylta bruk blifvit försälda, utan fara för misstag kunna användas för alla här ifrågakomna fem år, hvaremot, att döma efter den vid Stora Kopparberget förekommande förhöjning i värdet å rödfärg, om jämförelse anställes emellan de derstädes i detta afseende gällande pris för 1869 å ena sidan och för de näst föregående fyra åren å den andra, en nedsättning i det för 1869 års rödfärgstionde från Dylta erhållna pris ansetts böra ske med 16 procent för 1865, med 9 för 1866 samt med 4 procent för 1867 och 1868 årens tionde.

Med tillämpning af dessa grunder uppgår tionden för åren 1865—1869 i medeltal till följande belopp och värde:

28 centner 49 skålpund svafvel å 7 R:dr pr centner	199: 43.
32 „ vitriol å 3 R:dr	„ 96: —
98 „ 48 skålpund rödfärg å 4: 08.70 „	402: 49.
Summa R:mt R:dr 697: 92.	

Hesselkulla grufva i Vinteråsa socken och Lekebergs bergslag, hvarest af ålder kopparmalm brutits, är endast på det sätt försedd med någon förmån, att för det intrång, som genom grufvedriften förorsakades egarne till hemmanet Hesselkulla N:o 1 i samma socken, hemmanet, jemlikt Kongl. brefvet den 9 November 1691, förmedlats från $\frac{1}{2}$ till $\frac{1}{4}$ mantal både i jordeboks- och mantalsröntan.

Egarne till grufvan, hvilka tillika äro egare af hemmanet Hesselkulla, hafva uti yttrande af den 23 sistlidne Maj uppgifvit, att grufvan i fråga om brytning derstädes af kopparmalm varit ödelagd omkring 20 år, och att densamma äfven eger tillgång på jernmalm, men deremot sig icke utlätit, huruvida de vilja afstå från förmedlingen; varande berörda uppgift af uppbördsförvaltningen i orten vitsordad så till vida att grufvan såsom koppargrufva längesedan blifvit ödelagd, samt att åtminstone under de tio sista åren någon tionde å koppar af derstädes bruten malm icke blifvit erlagd.

Då hemmanets ränta, sådan den var före förmedlingen, förvandlad efter nu gällande grunder, uppgår till 76: 54,
och dess nuvarande förmedlade ränta utgör 38: 33,
belöper sig den från staten förunnade förmånen till 38: 21.

Westmanlands län:

Riddarhytte eller Skilå kopparverk, i Skinnskattebergs socken och härad, åtnjuter dels ensamt bergslagsfrihet för 8 $\frac{1}{10}$ mantal derunder lagda hemman, dels

ock gemensamt med Riddarhytte jernverk, sedan de kopparverket anslagna Rams-
hytte och Skinnskattebergs allmanningar efter förutgången skattläggning och in-
delning till hemman den 22 Juli 1842 och den 22 Oktober 1845 blifvit under
koppar- och jernverken till skatte försålda, skilnaden emellan den då erlagda
skatteköpeskillingen och den utan tvifvel högre köpesumman, som skulle erhållits,
derest hemmanen försåls å offentlig auktion.

Uti yttrande den 15 Juni 1871 har egaren till Riddarhytte koppar- och
jernverk förklarar sig villig att, emot befrielse från tiondeafgift för kopparverket,
afstå från den för ofvanberörda hemman åtnjutna räntelindring, samt att efter de
af ålder stadgade grunder för samma hemman utgöra jordeboksränta och dags-
verkspenningar, hvaremot han bestridt all rubbning af sin eganderätt till de af
allmanningarne bildade hemman.

Af den utredning rörande Skinnskattebergs jernbergslag, som förekommer
i Kammar- och Kommers-kollegiernas utlåtande den 31 December 1867, inhemtas,
att räntefriheten derstädes är till storleken beroende af hemmanens ålder sålunda,
att de hemman, som funnos år 1619, åtnjuta frihet ej allenast från jordeboksräntan,
bestående i osmundsjern, som bör förvandlas till kol efter beräkning af 4 lispund
på hvarje stig, utan äfven från öke- och drängedagsverken, hvaremot de hemman,
som tillkommit emellan nyssnämnda år och 1652, åtnjuta frihet endast från dags-
verken. Då nu den bergslagsfrihet, hvaraf de kopparverket underlagda hemman
äro i åtnjutande, är lika med den frihet, som tillkommit hemmanen inom jern-
bergslagen, samt det vid anställd undersökning befunnits, att $7\frac{1}{2}$ mantal af de här
ifrågakomma hemmanen funnos år 1619 och då voro påförda ränta i osmundsjern
till ett sammanräknadt belopp af $101\frac{3}{4}$ lispund, hvaremot återstående $1\frac{1}{2}$ mantal
tillkommit emellan nyssnämnda år och 1652, så uppgår bergslagsfriheten för mer-
berörda $8\frac{7}{10}$ mantal till $25\frac{3}{4}$ stigar kol samt $52\frac{1}{2}$ öke- och $104\frac{3}{4}$ drängedagsverken,
hvilka räntor, förvandlade efter nu gällande grunder, motsvara i penningar 242
R:dr 2 öre.

De utaf Ramshytte och Skinnskattebergs allmanningar bildade hemman,
utgörande sammanlagdt $1\frac{1}{2}$ mantal, uppskuttades första gången de voro föremål
för taxering till 4,887 R:dr 24 skillingar banko, eller i riksmünt 7,331: 25
och då härifrån afräknas den erlagda skatteköpeskillingen, 56 R:dr 2
skillingar 6 runstycken banko, eller i riksmünt 84: 08,

återstå R:mt R:dr 7,247: 17,

hvilken förmån likväl, vid det förhållande att hemmanen blifvit försålda under
både koppar- och jernverken, är för dessa begge gemensam.

Tionden, som utgått med en tretiondedel af tillverkningen, har i medeltal
utgjort 30 centner 20 skålpund garad koppar, som, försåld efter ett medelpris a
53 R:dr 92,28 öre per centner, lemnat statsverket en årlig inkomst af 1,628: 47,
hvarifrån bör afräknas utbetalda fraktomkostnader 10: 77,
då behållningen blifver R:mt R:dr 1,617: 70.

Kopparbergs län:

Löfås i Stora Schedvi socken belägna *silfververks* nuvarande, på Kongl. brefvet den 17 Juni 1845 och Bergs-kollegii kontrakt den 16 Mars 1846 grundade förmåner bestå i tillgodonjutandet af dels en penningesumma af 15,000 R:dr banko eller 22,500 R:dr R:mt, hvilken statsverket utgifvit såsom inlösen af det understöd, hvaraf verket förut varit i åtnjutande, och dels skilnaden emellan den erlagda skattköpeskillingen för ett jemlikt Kammar-kollegii skattebref den 1 Augusti 1856 under verket försäldt rekognitionshemman och den högre köpesumma, som en försäljning af hemmanet å offentlig auktion kan antagas hafva medfört.

Uti yttrande, afgifvet den 15 sistlidne Augusti, har egaren till detta verk hufvudsakligen anført, att ofvannämnda penningesumma jemte rättigheten för verkets då varande egare att efter de för rekognitionsskogar stadgade grunder köpa den verket anslagna skogstrakt till skatte, hvilken rättighet vore enahanda med den, hvaraf många jernverksegare sig begagnat, utan att sådant utgjort hinder för deras befrielse från produktionsskatt, endast innefattade en ersättning för upphörandet af de förmåner, verket förut innehafvt, och så mycket mindre kunde anses såsom ett för verket fortgående privilegium, som nu varande egaren vid verkets inköpande år 1847 måste till säljaren erlægga icke allenast merberörda 22,500 R:dr utan äfven med 5,000 R:dr betala rättigheten att få köpa skogstrakten till skatte; på grund af hvilka förhållanden egaren ansåge sig icke innehafva några med verket förenade förmåner utan yrkade att, i likhet med andra innehafvare af förädlingsverk för mineralrikets produkter, komma i åtnjutande af de fördelar, som med hänsyn till produktionsskatts utgörande kunde blifva dessa verks innehafvare tillerkända.

Ofvanberörda, af staten erhållna förmåner, utgörande penningar 22,500: —
 det skattköpeskillingen öfverstigande värdet å det under bruket försälda rekognitionshemmanet, enligt bruksegarens egen uppgift 5,000: —
 tillhopa R:mt R:dr 27,500: —

lemna efter 5 för hundra en årlig inkomst af 1.375 R:dr.

Den afrad eller tionde, som från verket utgått, har deremot i medeltal utgjort: 1 skålpund 88 ort 8 korn silfver å 65 R:dr 81,71 öre per skålpund 123: 79.
 4 centner 7 skålpund 6 ort garad koppar å 53 R:dr 2,66 öre per centner 215: 85.
 15 " 71 " 34 " bly å 13 R:dr 78,63 öre per centner 216: 63.
 2 " 51 " svafvel å 5 R:dr 37,45 öre per centner 13: 49.
 Summa R:mt R:dr 569: 76.
 hvarifrån böra afräknas utbetalda fraktomkostnader för kopparen 2: 53.
 då statsverkets behållna inkomst uppgår till R:mt R:dr 567: 23.

Stora Kopparbergs bergslag

är, sedan det emellan Kammar- och Bergskollegierna å ena sidan samt bergslaget å andra sidan den 18 Januari 1856 afslutade kontrakt om bergslagets rättigheter och skyldigheter gent emot kronan från och med samma års början trädt i verkställighet, numera icke i besittning af några förmåner, som med afseende å förevarande fråga lära kunna blifva föremål för aflösning. Visserligen förekommer, rörande den bergsfrälsejord, som, till en omfattning af 10,000 å 11,000 durchtägs-spanland, förut hört under Stora Kopparbergs bergslag, att, ehuru bergslaget jemlikt nyss åberopade kontrakt afstått från den af samma jord utgående så kallade vedhyggsterränta, utgörande 5 skillingar 4 runstycken banko spanlandet, eller efter 64 spanland på mantalet 10 R:dr 67 öre R:mt för hvarje mantal, äfvensom ej mindre från de tjänstbarheter, som af bergsfrälsejorden bort till Stora Kopparberget utgöras än ock från de rättigheter beträffande skogarnes disposition eller i öfrigt, som bergslaget i afseende på bergsfrälsejorden då kunde ega, af denna jord till statsverket nu utgår allenast berörda vedhyggsterränta, under det att den deremot fortfarande åtnjuter frihet från annan ränta, krouotionde och ordinarie knektehåll; men oakadt något lagligt hinder icke förefinnes för särskild pröfning, om och i hvad mån ytterligare efter jemförliga förhållanden lämpade utskylder kunna bergsfrälsejorden påföras, så ock med afseende derpå att ej mindre omfånget af bergsfrälsets friheter, än ock bergslagets ställning till dessa friheter måste vara beroende af friheternas tillkomst, samt enär, jemlikt det betänkande, som den 25 Juni 1844 till Kongl. Maj:tt afgifvits af en för utredandet af förhållandet med levereringen af skattekol till Stora Kopparbergs bergslag i nåder tillsatt kommission, bergsfrälsefriheten å ifrågavarande jord, hvaraf endast en mindre del då tillhörde bergslaget, men återstående och största delen andra personer och i synnerhet allmoge, i forna tider tillkommit dels i följd af gjorda intågter af obebygd och ouppodlad, annan egare förut icke tillhörig mark, och dels genom köp, gåfva, byte och andra laga fång, deribland äfven donationer af framfarne Konungar och enskilde medborgare, hafva Kollegierna ansett sig böra upplysa, att äfven om, för bestämmande i hvarje särskildt fall af omfånget utaf bergsfrälsefriheten, det skulle kunna utredas, när och huruledes de i jordeböckerna upptagna hemman och lägenheter af bergsfrälsenatur kommit i åtnjutande af nämnda frihet, det likväl, vid det förhållandet att dessa i jordeböckerna förekommande hemman och lägenheter, till följd af den inom Dalarne från äldre tider sedvanliga jordstyckningen, åtminstone under de sista ett hundrade femtio åren i högst få fall haft sin motsvarighet i verkligheten, städse torde möta ytterligt stora svårigheter och utan tvifvel medföra en, i förhållande till hvad dermed kunde vinnas, öfverdrifven kostnad, att för de nu

befintliga bergsfrälseegendomarne bestämma de utlagor i ränta och kronotionde, som med bergsfrälsefrihetens indragning rätteligen borde samma lägenheter påföras.

I afseende åter på Avesta, under bergslaget hörande kopparbruk, förekomma tvänne omständigheter, den ena bestående i den bergslaget genom kontrakt med allmogen i Stora Schedvi med flera socknar och socknedelar af år 1706, samt köpekontrakt med kronan om Avesta bruk den 12 November 1777, tillförsäkrade rättighet att genom bemålde allmoge få kopparforslingen mellan Falun och Avesta ombesörjd emot ett visst pris, och den andra angående donation af hemmanet Backa, $\frac{1}{2}$ mantal i By socken, hvilket jemlikt Kongl. Brevet den 11 Juli 1667 med till hemmanet lydande egor, äfvensom deraf gående ordinarie och extra ordinarie utlagor förunnades samtliga garmakare och kopparsmeder vid Avesta samt deras efterkommande, som i tjensten vore, med rättighet att deremot tillbyta sig annan, närmare Avesta belägen jord.

Bergslagens styrelse har i yttrande den 12 sistlidne Juni anført: att bergslaget, som sedan lång tid tillbaka icke ifrågasatt någon tillämpning af förberörde med allmogen i åtskilliga socknar och socknedelar upprättade kontrakt, vore villigt att för all framtid afstå från den bergslaget på grund deraf tillkommande rätt i afseende på kopparforslingen emellan Falun och Avesta; att, beträffande hemmanet Backa, detsamma genom bytesbref den 1 Maj 1674, som vore intaget i ett bifogadt utdrag af domboken vid lagtima vörtinget med Folkare härad den 21 April 1819, blifvit bortbytt emot utmarken till kammarrådet Isak Cronströms skattehemman i Djeknehytte by jemte ängen Rönningen; att vid sådant förhållande och då räntorna af de hemman och lägenheter, som inbegripas under benämningen Djeknehytteroten, ingått i det emellan Kronan och bergslaget år 1777 afslutade köpet om Avesta, donationen syntes vara statsverket godtgjord och för öfrigt så mycket mindre kunde betraktas såsom ett för Avesta kvarstående privilegium, som skatterätten till och räntan af hemmanet Backa icke innehades af Avesta, utan af Horndals bruk, samt att den såsom vederlag för nyssnämnda hemman bekomna egendom, efter nyligen förrättadt laga skifte i Djeknehytteroten, skulle bestå af 312 kvadratref 82 kvadratstänger åker, 48 kvadratref 78 kvadratstänger äng, 227 kvadratref 61 kvadratstänger odlingsmark, 508 kvadratref 70 kvadratstänger afrösningsjord och 13 kvadratstänger oduglig mark.

Bergslags-styrelsens förstberörda uppgift om den vederlagsjord, som garmakarne och kopparsmederna vid Avesta bekommit emot hemmanet Backa, vitsordas af bytesbrevet, hvilket i öfrigt innehåller, dels att, på det bruksfolket skulle få njuta dessa egor fria från utlagor, blifvit med de participanter, som då arrenderade Avesta bruk jemte Djeknehytterotens räntor, öfverenskommet, att emot räntan och knektefriheten tvänne betoshagar under everdelig ego skulle upplätas åt bruket och dels att, i händelse donationen återkallades, Cronström eller hans arvingar skulle ega rätt att återtaga det lemnade vederlaget eller ock af bruksfolket därför erhålla betalning. Då under förberörda köp om Avesta innefattades ej allenast rän-

torna för vederlagsjorden, såsom utgörande en del af Djeknehytteroten, utan ock, efter hvad ordalydelsen i köpebrevet gifver anledning antaga, äfven förberörda tvänne beteshagar, hvilka, så vidt känt är, icke blifvit från bruket skiljda, så lærer den donerade räntan af hemmanet Backa få anses hafva blifvit statsverket ersatt.

Sådant synes dock icke vara förhållandet med vederlagsjorden; men som densamma icke är donerad till Stora Kopparberget, af hvars tillverkningar staten hittills erhållit tionde, utan till åtskilliga arbetare vid Avesta bruk, hvilket endast är ett förädlingsverk, så lærer vederlagsjordens hemfallande till staten icke böra, allenast af den anledning att nämnda bruk och Stora Kopparberget för närvarande tillhöra samma egare, nu ingå såsom något slags vilkor för upphörande af tionde å den tillverkning, som vid Stora Kopparberget eger rum, hvaremot tillgodoscendet af statens anspråk härutinnan synes stå i sammanhang med pröfningen af den ansökning om nedläggande af Avesta bruk, som, enligt hvad Kollegierna hafva sig bekant, blifvit gjord, så att, i händelse af bifall till denna ansökning och brukets deraf följande nedläggning, berörda vederlagsjord må varda till statsverket öfverlemnad.

I afseende på den vid Stora Kopparberget bedrifna tillverkning af svafvel, vitriol och rödfärg, torde bergslaget böra anses likställigt med andra oprivilegierade verk; och hvad åter angår koppartillverkningen har tionden, uppgående till en tredjededel deraf, under här ifrågavarande tid i medeltal utgjort 474 centner 68 skålpund 45 ort garad koppar å 55 R:dr 34,03 öre per centner 26,269: 18. hvarifrån afgå utbetalda kostnader för kopparens garning och forslande 1,474: 27. då behållna inkomsten blifver R:dr R:mt 24,794: 91.

Jemtlands län.

De ifrågavarande förmåner, hvilka *Gustafs och Carlsbergs* i detta län belägna kopparverk nu innehar, bestå dels i tillgodonjutande af en penningesumma af 4,438 R:dr 5 skilling 2 rst. banko eller 6,657 R:dr 16 öre R:mt, hvilken jemlikt Kongl. brevet den 8 Oktober 1851 samt ett af Kammar- och Bergs-kollegierna den 5 Oktober 1852 med verkets då varande egare upprättadt kontrakt blifvit till dessa af Riksgälds-kontoret utbetald såsom ersättning för de kopparverket dittills tillkommande tjänstbarheter från åtskilliga hemman inom Undersåkers, Åhre och Kalls socknar, och dels i bergsfrälsefrihet för $\frac{1}{4}$ mantal Landverk N:o 1 i Åhre och $\frac{1}{4}$ mantal Rönnön N:o 1 i Offerdals socken.

Visserligen har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet, enligt hvad dess vid bruksegarnes infördrade yttrande fogade skrifvelse den 25 April 1871 utvisar, ansett sig böra fästa uppmärksamheten derå, att verket vore i besittning af ännu en förmån, nemligen den, genom Kongl. brevet den 12 December 1750, verkets egare förunnade rättighet att framför åboarne få på vissa vilkor skatteköpa några

i närheten af kopparverket belägna och för dess understödjande behöfliga hemman; men som denna rättighet icke kunde betraktas annorlunda än de rättigheter af samma slag, hvilka på grund af Kongl. förordningen om skatteköp den 19 September 1723 och Kongl. brefvet till Kammar- och Bergs-kollegierna den 16 Augusti 1731, angående några bergsbrukens angelägenheter och företrädesrätten till kronohemmans köpande till skatte blifvit tillagda åtskilliga af ej mindre de s. k. adlare verken än ock jernverken, samt statens rätt i afseende å här ifrågavarande hemman vore densamma, vare sig bruksegarne eller åboarne innchafva skatterätten, så hafva Kollegierna ansett, att det lika litet i fråga om detta verk som rörande alla andra bergverk, hvilka kommit i åtnjutande af en dylik förmån, borde ifrågasättas, att den medgifna företrädesrätten till skatteköp af vissa hemman skall i sammanhang med tiondens upphörande vederbörande fränkännas.

Af verkets ofvannämnda förmåner hafva ock egarne vägrat afstå från sin åborätt eller vilkorliga skatterätt till sist omförmälda hemman, men förklarar sig villige att, emot tiondens upphörande, dels återbära den på grund af ofvan åberopade kontrakt af Riksgäldskontoret utbetalda penningesumma och dels afstå från bergsfrälsefriheten å förberörda tvänne hemman, hvilka förmåner för åren 1865—1869 i medeltal och med räntan för sagda kapital, beräknad efter 5 för hundra, uppgå till följande värdebelopp:

ränta å 6,657 R:dr 16 öre	332: 86,
bergsfrälsefrihet för $\frac{3}{4}$ mantal, bestående i frihet från ränta	5: 62,
och från knektehåll efter den vid extra roteringen åsatta taxation, $\frac{9}{10}$ rote	
å 56 R:dr 68 öre för hel rote	12: 75.

Summa R:mt R:dr 351: 23.

Den tionde åter, som under nyssnämnda fem år från verket utgjorts och hvilken under åren 1865 och 1866 utgått med en tretiondedel, men sedermera på grund af Kongl. Maj:ts nådiga bref den 12 Januari 1869 med en sextiondedel af tillverkningen, har för sagde tid i årligt medeltal uppgått till 30 centner 46 skålpund 80 ort garad koppar, som lemnat en behållen inkomst af 1,790 R:dr 87 öre, hvaremot, i händelse tionden enligt i allmänhet gällande grunder under alla fem åren utgått med en tretiondedel af tillverkningen, staten i medeltal för år räknadt skulle hafva erhållit 41 centner 36 skålpund garad koppar, i värde motsvarande 2,396 R:dr 74 öre.

Malmöhus län:

Hvad angår *Höganäs stenkolsverk* i Wäsby socken och Luggude härad, har dess styrelse uti yttrande, afgifvet den 30 sistlidne Maj, anhållit, att detta verk, som, jemlikt Kongl. brefvet den 9 Mars 1833, tillsvidare är befriadt från erlaggande af tionde, måtte fortfarande såsom hittills få förblifva i ostörd besittning af

de friheter, som äro detsamma förunnade; och hafva Kollegierna i sammanhang härmed upplyst, att nämnda stenkolsverk icke innehar några förmåner från staten, som äro af beskaffenhet att böra indragas eller aflösas, i följd hvaraf detsamma är likställigt med oprivilegerade ädlare verk.

Sedan Kollegierna sålunda redogjort ej mindre för beskaffenheten och värdet af de förmåner, som här ifrågakomma verk innehafva, än ock för den afrad jemte värdet derå, som staten från desamma i medeltal åtnjutit under åren 1865—1869, hafva Kollegierna rörande de vilkor, hvarunder tiondens upphörande för dessa verk må kunna medgifvas, anfört, hurusom de förläningar, hvaraf ouförmålda verk vore i besittning, förskrefvo sig hufvudsakligast från 17:de och 18:de århundradena, då enligt tidens åsigt bergverken i allmänhet, men de ädlare verken i synnerhet, hugnades med talrika och betydande förmåner från statens sida. — Ändamålet dermed hade varit, såsom upplåtelsebrefven visade, att underlätta och föröka produktionen; och såsom allmänt vilkor för förläningarnes fortsatta åtnjutande å innehafvarens sida gällde att oafbrutet upprätthålla bergverksdriften.

Undersökte man, huruvida afsigten med dessa förläningar må hafva blifvit uppnådd, skulle man finna, att sådant inträffat endast i afseende på de verk, der en efter landets förhållanden mera omfattande tillverkning egt rum; och med säkerhet kunde antagas, att de privilegerade ädlare verken i de flesta fall icke återgäldat staten de uppoffringar, som för dem blifvit gjorda.

Bevis för denna åsigt förelägo i här förevarande afseende i synnerhet i förhållandena, dels vid Tunabergs kopparverk, hvarest tillverkningen aldrig varit särdeles stor och under åren 1865—1869 i värde understigit den fördel bruksegaren haft af den verket förunnade förläningen; och dels vid Dylta svafvel-, vitriol- och rödfärgsbruk, för inlösen af hvars privilegier staten, förutom en ej obetydlig skogs-trakt, måst uppföra en penningesumma af närmare 90,000 R.dr. Om å ena sidan en förändring i det nuvarande förhållandet med de privilegerade ädlare verken i syftning att bringa detsamma i öfverensstämmelse med de åsichter, som inom lagstiftningen i sednare tider, rörande såväl bergverkshandteringen som näringarne i allmänhet, i deras af privilegier beroende ställning till staten, gjort sig gällande, må på grund särskildt af nyss antydda, för statsverket menliga samt vid privilegiernas förläande ingalunda afsedda omständighet finnas påkallad, och det å andra sidan, på sätt Kommers-kollegium, under förutsättning af afradens upphörande för

sådana verk, som icke innehade några särskilda friheter, redan anfört vore önskvärdt, att en dylik skattelindring komme äfven de verk, hvarom nu vore fråga, till del. så syntes, ur rättslig synpunkt betraktadt, sådant endast böra medgifvas emot förmånernas afstående. Men då de villkor, hvarunder dessa förmåner innehades, icke alltid medgäfvade staten att utan innehafvarens samtycke omedelbarligen indraga desamma, och det icke kunde förväntas, att innehafvarne af sådana verk, der produktionen vore ingen eller ock, jemförd med privilegierna, ringa, skulle ingå på en förändring, som emot friheten från tionde aflände dem vida öfvervägande fördelar, hvaraf de och deras företrädare under långliga tider varit i besittning, så syntes i sådant fall, med afseende på olämpligheten af att för några få verk bibehålla en undantagsställning, som hvarken egde stöd i eljest gällande beskattningsgrunder eller i öfrigt vore tidsenlig, någon annan utväg för åvägabringandet af en å båda sidor billig öfverenskommelse böra uppsökas, hvarvid Kollegierna ansett den grundsatsen böra vidhållas, att staten i ekonomiskt hänseende härigenom åtminstone icke komme i sämre ställning till dessa verk än redan nu vore förhållandet, likväl med den inskränkning som kunde föranledas deraf, att enär flera jernverk fått efter skattläggning och indelning till hemman skatteköpa de verken förut anslagna skogar, utan att något anspråk på ersättning härför ifrågakommit vid dessa verks befriande från produktionsskatt, följdriktigheten fordrade, att de ädlare verken äfven komme i åtnjutande af samma förmån.

Med tillämpning af dessa grundsatser hafva Kollegierna, hvad först angår de verk, hvilkas egare eller innehafvare förklarar sig villige att utan andra villkor än tiondens upphörande afstå från innehafvande förmåner, hemställt:

i afseende å *Atrilabergs* och *Riddarhytte* kopparverk, hvilket sistnämnda, ehuru visserligen åtnjutande en förmån, som egaren icke velat frånträda, nemligen skatterätten till de verket förut anslagna och sedermera skattlagda samt till hemman indelade allmänningar, ändock syntes böra här upptagas, då på förut anförda skäl något anspråk på återvinnande af större eller mindre del af dessa allmänningar icke torde böra från statens sida ifrågasättas, — att, mot indragning af de åt samma verk upplåtna förmåner, skyldigheten att tionde för dessa verk utgöra äfven må upphöra;

att samma medgifvande af tiondens upphörande måtte *Stora Kopparbergs bergslag* för dess vederbörande verk tilldelas, med förklarande dervid att alla anspråk å bergslagets sida, i fråga om rättigheten att genom allmogen i *Stora Schedvi m. fl.* socknar få kopparforsling emellan Falun och Avesta ombesörjd, skulle vara förfallna; samt

att, då egarnes till *Gustafs och Carlbergs kopparverk* vägran att afstå från innehafvande skatterätt till eller företrädesrätt till skatteköp af åtskilliga till verkets understödjande behöfliga hemman på grund af ofvan anförda skäl icke borde inverka på denna fråga, skyldigheten att för verket utgöra tionde må, mot indragning till statsverket ej mindre af det enligt kontrakt den 5 Oktober 1852 till

kopparverkets dåvarande egare utbetalta kapital än äfven af den verket förunnade bergsfrälsefriheten å $\frac{1}{4}$ mantal Landverk N:o 1 och $\frac{1}{4}$ mantal Rönnön N:o 1, upphöra.

Beträffande derefter sådana verk, hvilka tillförene åtnjutit förmåner, som blifvit till staten indragna, emot det att egaren eller innehafvaren under full eganderätt derför erhållit godtgörelse, så ansågo väl Kollegierna något anspråk, som i en eller annan mån skulle leda till rubbning af denna eganderätt, icke böra från statens sida framställas; men då godtgörelsen blifvit bestämd under förutsättning att statsverket allt framgent skulle komma i åtnjutande af tionde å tillverkningen, hvaraf följde, att, derest frihet från tionde vid förmånernas inlösande i beräkningen ingått, berörda godtgörelse skulle blifva så mycket mindre än den under det motsatta förhållandet mellan staten och bruksinnehafvaren aftalade, som den från verket utgående tionde kapitaliserad efter lämplig beräkningsgrund skulle utgöra; så ansågo sig Kollegierna i afscende på:

Dylta svafvel-, vitriol- och rödfärgsbruk samt *Löfås silfver- och kopparverk*, för inlösen af hvilkas förlänningar staten fått vidkännas ganska betydliga uppoffringar, icke kunna förorda någon större eftergift härutinnan, än att, sedan tionden enligt det här förut angifna medelvärdet för åren 1865—1869 blifvit efter en räntefot af fem för hundrade kapitaliserad, vederbörande först genom inbetalande till statsverket af det sålunda beräknade kapitalet, utgörande för Dylta 13,958 R:dr 40 öre och för Löfås 11,344 R:dr 60 öre, må vinna befrielse från erläggande af tionde å tillverkningen.

Vidkommande derefter *Tunabergs kopparverk*, hvarest den årliga tillverkningen under åren 1840—1859 utgjort omkring 100 centner koppar och 24 centner kobolt, men under åren 1860—1869 nedgått till 53 centner 86 skålpund koppar och 12 centner 78 skålpund kobolt, allt i medeltal räknadt, hade Kollegierna med hänsyn härtill, och då nyttjanderätten till Tuna bergslags ingalunda obetydliga allmänning blifvit verket förunnad endast så länge detta skogsunderstöd behöfdes, samt då den Savolaxska metodens användande vid nyssberörda allmännings skattläggning hvarken obetingadt kunde antagas blifva fördelaktigare för bruksegarne än tillämpningen af de grunder, som för rekognitionsskogars skattläggning i allmänhet voro föreskrifna eller, såvidt hittills blifvit upplyst, vore af omständigheterna i frågans närvarande skick påkalladt, i underdanighet tillstyrkt, att det af verkets egare framställda förslag till reglering af förmånerna emot tiondens upphörande, om ock medförande större inkomst för statsverket genom utskylderna från de hemman, som komme att bildas af rekognitionsskogen, än hvad som nu i tionde erhöles, måtte allenast i så måtto vinna nådigt bifall att, i den ordning Kongl. kungörelsen den 4 Februari 1811, jemte öfriga om användande af de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogar utfärdade författningar föreskrifva, bemälda egare berättigades att, efter skedd skattläggning, till skatte lösa så stor del af allmänningen, som, sedan de till skogsfång derifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit deremot svarande skogsmark, kunde vara för verkets behof erforderlig.

Hvad vidare anginge *Hesselkulla grufva*, hvarest, så vidt känt vore, någon kopparmalm under de 20 sista åren icke blifvit bruten, men deremot samma grufva, efter hvad som kunde slutas af ofvanbemälda vederbörandes yttranden i förening med hit hörande officiella uppgifter, fortfarande bearbetades för tillgodogörande af der befintlig jernmalm. så enär den genom Kongl. brefvet den 9 November 1691 tillstadda förmedlingen å Hesselkulla hemman, hvilken för statsverket föranledde en årlig uppoffring af endast 38 R:dr 21 öre, men för hemmansegarne vore af vida högre värde med hänseende särskildt till den minskning i åtskilliga kommunala utskylder och besvär förmedligen medförde, efter hvad ordalagen i nyssberörda bref utvisade, afsett grufvans fördel i allmänhet utan inskränkning till visst slag af bruten malm, ansågo Kollegierna nämnda formån icke vara af beskaffenhet att utan grufveegarnes samtycke, åtminstone så länge grufvan bearbetades, kunna till statsverket omedelbarligen indragas, i följd hvaraf och då medgifvande härutinnan icke blifvit af dem lemnadt, Kollegierna, med hemtadt stöd af Kongl. kungörelsen den 14 November 1829, hvori föreskrifves, att då återgång af förmedling i mantal eller ränta å kronans sida yrkades, kronan vore skyldig förete de skäl och bevis, hvarpå ett sådant påstående grundades, ansågo någon annan laglig åtgärd i afscende på förmedlingens upphörande icke vara att vidtaga, än att, derest Kongl. Maj:t skulle finna sådant skäligt, särskild talan derom anställdes emot såväl grufve- som hemmansegarne.

Slutligen och sedan Kollegierna sålunda afgifvit det yttrande, hvartill den nådiga remissen omedelbarligen föranledde, samt ehuru det kunde antagas, att af hvad dervid såsom allmän grundsats blifvit vid uppställandet af vilkoren för befrielse från tionde för här ifrågakomna verk tillämpadt äfven framginge, det berörda skatt för sådana ädlare verk, hvilka ej åtnjöte några särskilda förmåner enligt Kollegiernas åsigt icke längre kunde skäligen bibehållas, ansågo sig likväl Kollegierna, med särskild anledning af Rikets Ständers underdåniga skrifvelse i ämnet den 5 Juni 1866 och för att icke lemna frågan i denna del utan ett direkt vidrörande, böra, med åberopande af hvad Kemmers-kollegium i dess ofvanämnda underdåniga utlåtande den 15 November 1870 härutinnan anfört, i underdånighet hemställa om vidtagandet af nådig åtgärd i den riktning, att för alla verk af sist omfördälda slag skyldighet till utgörande af tionde för tillverkningen måtte upphöra, så att för samma verk i beskattningshänseende blefve gällande hvad i sådant afscende för verkstäder, tillhörande andra näringsgrenar, vore eller kunde blifva stadgadt; samt att då billigheten syntes fordra, det den sålunda ifrågställda förändringen, i hvad nu åsyftade med särskilda förmåner icke försedda verk anginge, så fort ske kunde, bringades till verkställighet, samma förändring måtte få inträda från och med början af år 1873; hvilken anordning äfven syntes böra utsträckas, förutom till Stora Kopparbergs bergslags vederbörande verk, jemväl till de med särskilda förmåner förlånade verk, hvilkas egare samtyckt till förmånernas indrag-

ning, under det att tiondens upphörande för de öfriga med dylika förmåner försedda verken ansågs böra beräknas från och med den tid, de af Kollegierna i sådant hänseende föreslagna villkoren, derest dessa vunne nådigt godkännande och blefve af verkens egare antagna, kunde komma att träda i gällande kraft.

Hvad sålunda förekommit och handlingarne i öfrigt innehålla har Kongl. Maj:t i nådigt öfvervägande tagit; och som, på sätt Rikets Ständer i deras ofvannämnda underdåniga skrivelse yttrat, olämpligheten och obilligheten af produktionsskatten i allmänhet icke kan vara ringaste tvifvel underkastad, samt Kongl. Maj:t på grund häraf anser den skatt af nämnda slag, som under benämning bergverkstionde ännu betungar tillverkningen och tillgodogörandet af metaller och andra mineralrikets alster utom jern, böra försvinna, så mycket heldre som, sedan jern tillverkningen numera vunnit fullständig befrielse från de samma tillverkning förut åliggande skatter af ifrågavarande slag, följdriktigheten kräfver, att en sådan befrielse kommer äfven öfriga metall- och mineral tillverkningar till godo, så och då det icke lärer vara skäl att från åtnjutande af denna förmån utesluta de verk, som äro i besittning af särskilda dem fordom förlänade privilegier eller fördelar, så vida de underkasta sig att från samma privilegier eller fördelar afstå eller att derför på annat lämpligt sätt lemna statsverket godtgörelse, vill Kongl. Maj:t, under åberopande af den utredning rörande berörda, vissa verk förunnade privilegier och fördelar, som, på sätt ofvan oförmäldes, blifvit af vederbörande embetsverk meddelad, härmed i nåder föreslå, att med undantag tills vidare för Sala och Hellefors silfververk samt Garpenbergs kopparverk eller öfriga verk, som nu äro förpligtade till bergverkstiondes utgörande, må från och med år 1873 befrias från berörd tionde och sådan tionde icke heller åsättas hädanefter uppstående verk, dock, hvad nedannämnda verk angår, med följande villkor och förbehåll, nemligen: för *Tunabergs kopparverk*, att sedan i den ordning Kongl. kungörelsen den 4 Februari 1811, jemte öfriga om användande af de åt bruken och bergverken upplättna rekognitions-skogar utfärdade författningar föreskrifva, skattläggning af Tunabergs bergslagsallmänning skett, verkets egare åtnöjas med ovilkorlig rätt till skattelösen af endast så stor del af nämnda allmänning, som, sedan de till skogsfång derifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit mot denna förmån svarande skogsmark, må vara för verkets behof erforderlig och derför från och med år 1873 utgöra den skatt, som bestämmes; för *Åtvidabergs kopparverk*, att dess egare inom 1873 års slut till kronan afstår kopparverkets del af allmänningen Gaddstigen;

för *Riddarhytte eller Skilå kopparverk*, att all den lindring i räntan, som $8\frac{1}{10}$ mantal under samma verk lagda hemman såsom bergslagsfrihet åtnjuta, från och med år 1873 upphöra; för *Stora Kopparbergs bergslags verk*, att alla anspråk att genom allmogen i Stora Schedvi m. fl. socknar få kopparforsling emellan Falun och Avesta ombesörjd förfalla; för *Gustafs och Carlbergs kopparverk*, att dels bergsfrälsefriheten för $\frac{1}{8}$ mantal Landverk N:o 1 i Åhre och $\frac{1}{4}$ mantal Rönnön N:o 1 i Offerdals socken från och med år 1873 upphör och dels verkets egare före samma års slut till Riksgäldskontoret inbetala 6,657 R:dr 16 öre samt för *Löfås silfververk och Dylta svafvel-, vitriol- och rödfärgsverk*, att egarne af dessa verk före 1873 års slut till Riksgäldskontoret inbetala löseskillingen för af verken utgående afrad, bestämda för Löfås till 11,344 R:dr 60 öre och för Dylta till 13,958 R:dr 40 öre.

Handlingarne i detta mål skola Riksdagens vederbörande Utskott tillhandahållas; Och förblifver Kongl. Maj:ts Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

CARL.

C. Fr. Wærn.

*Utdrag af protokollet öfver finans-ärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i Stats-Rådet å Stockholms Slott den 16 Fe-
bruari 1872.*

Närvarande:

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern *Adlercreutz*,
Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena, *Grefve von Platen*,
Statsråden: *Bredberg*,
Berg,
Friherre Leijonhufvud,
Wærn,
Wennerberg,
Bergström,
Friherre Alströmer och
Weidenhielm.

Departements-chefen uppläste härefter till justering följande, i öfverens-
stämning med Kongl. Maj:ts, uppå Stats-Rådets enhälliga tillstyrkande, fattade
beslut, uppsatta förslag till Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen,
nemligen:

a) enligt nådigt beslut dels den 29 December nästlidet år och dels den
5 Januari innevarande år angående bergverkstiondens upphörande;

Hans Maj:t Konungen behagade, uppå Stats-Rådets un-
derdåniga tillstyrkande, i nåder gilla berörda förslag, sådana
de finnas detta protokoll bilagda, och beslutade att, i enlig-
het dermed, nådiga propositioner skulle till Riksdagen aflåtas.

In fidem protocoll
Aug. Ekmarck.

Stockholm. J. W. Svenssons Boktryckeri, 1872.
